

ЖОЖ ДУН СТУДЕНТТЕРИНДЕ ТИЛ ҮЙРӨНҮҮДӨГҮ МАДАНИЯТ АРАЛЫК КОМПЕТЕНЦИЯНЫ ТҮПТӨӨ ЖАНА ТҮЗҮҮ

*Атабекова Бактыгул Яхияевна - аспирант
БАТМУ, Кызыл-Кыя гуманитардык-
педагогикалык институту, Кадамжай району,
Баткен облусу, Кыргыз Республикасы
baktygulya5@gmail.com
Сыдыкбаева М. М., п.и.д, проф.*

Аннотация: Бул макалада, Студенттердин тил үйрөнүүдөгү маданият аралык компетенцияны калыптандырууну өркүндөтүүнүн максат милдеттери көрсөтүлүп, аларды турмушта ишке ашыруунун жеткиликтүү формалары, кадамдары, жолдору тууралуу кеңири сөз болду. Натыйжада тил үйрөнүүдөгү компетенциялар негизделип, талаптар каралып чыгуу маселелери жазылды. Тил үйрөнүүдөгү студенттердин маданият аралык компетенцияны түптөөдө инновациялык каражаттарды колдонуу ыкмалары менен үйрөтүүгө боло тургандыгы айтылды.

Түйүндүү сөздөр: Компетенция, студенттер, тажрыйба, компетенттүү, маселелер, деңгээлдер, тил, окуу, түптөө, маданияты, сүйлөшүү, кадам, маани, түзүү, аныктоо.

УСТАНОВЛЕНИЕ И ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА У СТУДЕНТОВ ВУЗОВ

*Атабекова Бактыгуль Яхияевна - аспирант
БАТГУ, Кызыл-Кия Гуманитарно-
педагогический институт, Кадамжайский
район, Баткенская область, Кыргызская
Республика
baktygulya5@gmail.com
Сыдыкбаева М. М., п.и.д, проф.*

Аннотация: В этой статье межкультурное изучение языка студентами показаны цели и задачи совершенствования формирования компетентности, Подробно обсуждались доступные формы, шаги и способы их реализации в жизни. В результате были установлены компетенции в изучении языка и написаны вопросы требований.

Ключевые слова: компетентность, студенты, опыт, компетентность, вопросы, уровни, язык, обучение, основа, культура, разговор, шаг, смысл, создать, определить.

ESTABLISHMENT AND FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN LANGUAGE LEARNING AMONG UNIVERSITY STUDENTS

*Atabekova Baktygul Yakhiyayevna
BatSU, Kyzyl-Kiya Humanitarian and Pedagogical
Institute, Kadamzhai district, Batken region, Kyrgyz
Republic baktygulya5@gmail.com
Sydykbayeva M. M., p.n.d., prof.*

Abstract: In this article, intercultural language learning by students shows the goals and objectives of improving the formation of competence, The available forms, steps and ways to implement them in life were discussed in detail. As a result, competencies in language learning were established and requirements questions were written.

Key words: competence, students, experience, competence, questions, levels, language, learning, basis, culture, conversation, step, meaning, create, define.

Тил үйрөнүүнүн келечек үчүн чоң орду бар нерсе катары кабыл алып, өлкөгө болгон салым деп эсептөөгө да болот. Учурдун талабы өз эне тилинен башка тилди үйрөнүү, сүйлөй билүү жаштардын коомдогу кесиптик ордун табуу мүмкүнчүлүгүндө болуп жатат. Жумушка орношууда эки чет тилин билген кадырга артыкчылык берилип, мүмкүнчүлүктөр көп болуп, тилге болгон муктаждыктар күндөн-күнгө өсүүдө.

ЖОЖдордун студенттеринде тил үйрөнүүнү учур талап кылып, билим берүүдөгү зарылдыктар келип чыгууда. Студенттердин тил үйрөнүүсү, маданият деңгээлин, мамилелердин карым-катыштыгынын, куралы катары колдонулат. Ар бир студент тил үйрөнүүдөгү шыгына жараша, өзүнүн сөзүнүн туруктуу лексикасына ээ болууга тийиш. Тилдик компетенттүүлүктү студенттер билгичтигин өз тажрыйбаларында калыптандыруу зарылдыгы келип чыгат. Тилдик компетенция тил үйрөнүү үчүн бир канча ыңгайлуу шарттар болуп, өздөштүрүүдө жакшы натыйжаларды бере алат.

Окумуштуу И.А. Зимняя “компетенция” жана “компетенттүүлүк” жөнүндөгү түшүнүктөрдү аныктаган соң, компетенттүү мамиленин маңызы келип чыгат деген оюн билдирген. Компетенттүү мамиленин маңызы болмоюн тил үйрөнүүдөгү маданиятты түптөөгө бобойт. Студенттин өзүндө тил үйрөнүүчүлүк каалоо негизги орунда болгондо гана, кабыл алуу ишке ашат. Тилди окутууда төмөнкү компетенциялык талаптарды коюу менен кадамдарды алгылыктуу жасоо керек.

Студенттер тил үйрөнүүдө практика жүзүндө деңгээлдерин аныктоо менен бирге кабыл алуу, каалоо компетенттерин аныктоо зарыл. Үйрөнүүчү тарапта өз эрки менен күчтүү каалоо болбосо кабыл алуу натыйжасын бере албайт. Тил үйрөнүүнүн максаты: маданият деңгээлин көтөрүү, компетенттүү жаштардын образын жаратуу.

Тил үйрөтүп, окутууда жеңил үйрөтүү, бат кабыл алуу усулдарын, ыкмаларын пайдалануу керек. Үйрөнүп жаткан тилдин маданиятынан баштап элинин жашоо тарыхынан маалыматы болуусу керек. Мугалимге да студентке да үйрөнүү үчүн колдонууга оңой болгон заманбап усулдарды пайдаланып, компакт -дисктердеги китептерди пайдалануу керек. Диалогдуу сабактар менен байланыштуу кепти ишке

ашыруу максатында ролдоштуруп сабак өтүү, санариптүү усулдарды пайдаланса, кеп байланышынын, кабыл алуусу натыйжага эртерээк жетет. Тилдик компетентүүлүктү ишке ашырууда, окутуучу менен үйрөнүүчүнүн ортосундагы түшүндүрүү менен кабыл алуудан, эки тараптын маалыматтары шайкеш келүүсү менен шыктын жаралуусу керек. Студенттердин тил үйрөнүүдөгү маданиятын ишке ашыруу жөндөмүндө компетентүү тажрыйбалар менен практикалоо, сүйлөө тажрыйбасын кеңири байытуу абзел.

Студенттердин тил үйрөнүүдөгү маданият аралык ишке ашуусун аныктоодо тил материалдарынын туура тандалуусу, оозеки сүйлөө тажрыйбасын тил жөнүндө камтылган болуп, планга коюлуу керек. Тил үйрөнүү жөндөмүнө ээ болуу үчүн үйрөнүп жаткан адам өздүк психологиялык структурасын иштеп чыгуу менен максат коюу керек. Студентте окуп үйрөнүүгө талаптын болушу менен предметти жана окуу иш аракетин өнүктүрүп, аң-сезим менен маданияттуу сөз сүйлө калыбын келтирип, теорияда ишке ашыра алат. Практика учурунда деңгээлине, билгенине жараша топторго бөлүп үйрөтүүдө жеңилерээк, кабыл алуу эффективдүү болот. Жаңы ыкма менен жазылган окуу китептерин, ыкмаларды пайдалануу керек. Эң башкысы тил үйрөнүп билим алууда студентте ишеним менен кабыл алууга түрткү берүүчү мотивация болгону жакшы. Тажрыйбалуу даярдоочу (репититор) жергиликтүү мугалимдерден сабак алып, андан үйрөнүп жаткан тилдүү элдер менен байланыштуу кеп жүргүзсө болот. Интернет аркылуу окуп жаткан тилде диафилимдерди көрүү менен алардын маданият чөйрөсүнөн маалыматтарды алса болот. Тил үйрөнүү -эң маанилүү маданий компонент, студент билим деңгээли менен маданият деңгээлин кошо өнүктүрүп, өз ара маданий элдердин арасында маданий байланыштарды түзө алат. Маданият аралык байланыштарды түзүү, тил үйрөнүүдө чечендик өнөр, лидер саясаттуу деңгээлдерге жеткирет. Студенттерди окутуу бөтөн тилдүү элдин маданиятын, өзгөчөлүктөрүн сыйлоого түшүнүп, алардын айырмачылыктарын баалоого, көндүмдөрүн жакшыртууга, жашоолорунун жакшы жактарына таасирленип, ыкмаларын, усулдарын үйрөнүшөт. Үйрөнүп жаткан тилдин оозеки жана жазуу речиндеги байланыштарды калыптандырып, өнүктүрүү үчүн тарыхый, философиялык, географиялык абалдары менен да кызыгып, тааныш болуу теория менен практиканы айкалыштыра алып колдонуу керек. Бөтөн тилди үйрөнүп, лидерлик, чечендик деңгээлдерге чыккан студенттер, өлкөбүздөгү маданияттык аралык өнүгүү багытындагы түрдүү процесстерге активдүү катышууга өбөлгө түзүшүп мамлекет үчүн алгылыктуу салымдарды жаратышат. Ал үчүн маданияттуу тил билүү билим деңгээли, диалог, ачык сүйлөшүү маданияттар аралык айырмаларды түшүнүү жөндөмдөрү талап кылынат. ЖОЖдордо тил үйрөтүү менен бирге жаштарды туура багытка тарбиялоо, элдердин маданиятын, адабиятын, салт- санаасын, чыгармачылык чөйрөсүн билүү аркылуу тааныйт. Тилин үйрөнүп жаткан элдин биримдигин, ынтымакташтыруу менен бири-бирине таанытуу - тил үйрөнүү чоң байлык экени практикалайт. Тил маданиятын ишке ашыруу аркылуу гана байланыштарды бекемдөөдө гана бөтөн эл менен бирин-бири сыйлап, ынтымактуулукка жетелейт. Баардык иш аракеттердин башаты болгон – тил. Пикир алышуунун негизинде жашоонун нугу жүрөт.

Тилдик компетентүүлүктү түптөө, түзүү маселелерин изилдөөдө;

1. Өзүң жашаган өлкөнүн мамлекеттик тилин билүү.
2. Башка тилди үйрөнүүгө, шыктын, каалоонун болушу.
3. Үйрөтүүчү башкы фактор болуп эсептелет.
4. Талыкпаган эмгек керек.
5. Теориядан алган билимди практикалап турса.

Жашаган чөйрөнүн мамлекеттик тилин билүү ар бир жаран үчүн ыйык парз болуп эсептелет. Өзүнүн мамлекеттик тилин билген соң, эркин сүйлөп, маданиятына, үрп-адатына, жашоо шартына жуурулуша алуусу шарт.

Бөтөн тилди студенттин үйрөнүүсү, дүйнөнү түшүнүп таануу тажрыйбасын, кругозорун кеңейтип өстүрөт. Тил чөйрөсүн өнүктүрүүдө турмуштук сөз каражаттарын пайдаланып,

ойду билдирүү аракеттерин, жөндөмүн көрсөтө алгандык тил компетенциясынын өнүгүшүнөн кабар берет. Өз билимин сөз сүйлөө тажрыйбасы аркылуу өнүктүрөт. Тилдик компетенцияны ишке ашырууда айланасындагы адамдар менен байланышып, алардан маалыматтык каражаттар аркылуу байланышуу жолдорун таап, аңгем, дискуссия жүргүзүү да натыйжалуулукка жеткирет. Тил үйрөнүүдөгү маданияты аркылуу компетенттүүлүктү түптөөдө студенттерди тил үйрөнүүсү менен интеграция кылууга болот. Жаштарга чет тили жаңы дүйнөнү, өзгөрүүнү, жан дүйнөсүнө болгон төңкөрүштү, руханий, маданий, интеллектуалдык баалуулуктарды алып келет. Учурдагы маалымат майданында керектүү жаңылыктарды, ачылыштарды, китептерди, тоскоолдуксуз окуп, билип үйрөнүүнүн негизги шайманы- бул көп тил билүүчүлүктү түзөт. Студенттерди окутууда көп тилдүүлүккө окутуу менен дүйнө таануусун ачып, билим алууда коомго пайдасы тийген инсанды тарбиялап, окутуучу тарабынан багыттап туруусу шарт. Үйрөнүүчү тараптан алгач каалоо, кызыгуу болсо кабыл алуу жакшы натыйжага жеткирет. Бөтөн тилди үйрөнүүнү түптөө- сепилди коргоого алган менен барабар. Күнүмдүк көндүмдөрдүн үстүндө майда кадамдардын ишке ашуусу менен өз ара окуу, жазуу, угуу, сүйлөө, жаңы сөздөр менен иштөө, жөндөмдөрүн күн сайын жакшыртып туруу шарт. Тил үйрөнүүгө каалоо болгон соң муктаждыктан үйрөнүү келип чыгат. Чет тилдерин үйрөнүүдө тилдик компетенттүүлүктү түзөө максатында кыргызстанда тил үйрөнүү тажрыйбасы менен чет тилдеги чөйрөсү жок болсо дагы жеке курстарда тездетилген режимде жетиштүү болуп, эффективдүү, натыйжалуу үйрөнүп жатышат. Тил үйрөнүүгө түрткү берүү өбөлгөлөрдү түзүү, учурдун талабы менен окутуу, инновациялык технологияларды, окутуунун заманбап усулдарын колдонуу, үйрөнүп жаткан тилинде гезит-журналдарды көп окуу, сөздөрдүн кандай жазылышын эске сактап алуу, маанисине көңүл буруу, маэктеш табууга аракеттенүү, ыр угуу, аудио-видеолорду аркылуу ыкмаларды пайдаланып окутуу системасын жакшыртуу керек. Окуу учурунда интернеттеги, электрондук китептердеги, атайын иштелип чыккан программаларды, мобилдик программаларды пайдалануу өтө маанилүү. Окутуп жаткан учурда мугалим тарабынан таянычты студентке туура багытта тандап алуусу керек, анткени лексиканы өздөштүрүүдө бөтөн тил катары окутууда ийгиликке бат жете алат. Тил үйрөнүү учурунда таянычтарды, структураларды, схемаларды, таблицаларды үйрөтүүчү тараптан даярдалып, иштелип чыгуу керек. Тил билүүчүлүк маданият аралык байланышты түзүү менен жумушта же жеке жашоодо кызмат кылат. ЖОЖдордо студенттердин тил үйрөнүүдөгү маданият аралык компетенциясын түптөө жана түзүү заман талап кылган билимдүү кадырлар болуп эсептелет. Тил билүү маданиятына жеткен жаштар коомдун келечегинин пайдубал куруучуларына айланып, шартка жараша студенттер жашоо үчүн керек болгон билим деңгээлине, сабаттуулукка ээ болушуп, өлкөнүн өнүгүшүнө салымдарын кошо алат.

Колдонулган адабияттар:

1. <https://www.facebook.com/100008050125039/posts/pfbid079gfGz6UnCbj5L13EKrAeCTTs2HXrhXRMaFQQfjoTv9DKNr4Tk5SUiFbQpuYPbw6l/?sfnsn=mo>
2. Добаев, К.Д., Асанакунов, Т.А., Кыргыз тилин өзгө тил катары окутуу методикасынын айрым маселелери, Бишкек, -2006, 83 б.,
3. Московкин Л. В. О значимости исследований по истории методики [С] // Русский язык и литература во времени и пространстве: материалы XII Конгресса международной ассоциации преподавателей русского языка и литературы / под ред. Л. А. Вербицкой, Лю Лиминя, Е. Е. Юркова. Шанхай: Шанхайское образоват. изд-во иностр. языков, 2011. Т. 3. С. 538–541.
4. Щукин А. Н. Методы обучения в истории преподавания русскому языку как иностранного (теория и практика) [С] // Русский язык и литература во времени и пространстве: материалы XII Конгресса международной ассоциации преподавателей

русского языка и литературы / под ред. Л. А. Вербицкой, Лю Лиминя, Е. Е. Юркова. Шанхай: Шанхайское образоват. изд-во иностр. языков, 2011. Т.3. С. 280–287.

5. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков. М., 1981. С. 15.